

Тема 7. Валютне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

План

1. Сутність, основні принципи та інструменти валютного регулювання.
2. Поняття валютної політики держави та її складові.
3. Об'єкти та суб'єкти валютного регулювання.
4. Валюта, валютний курс, валютні цінності.
5. Номінальний і реальний валютний курс.
6. Порядок придбання і використання валюти, здійснення розрахунків в іноземній валюті.
7. Система валютного контролю.
8. Види валютних операцій.
9. Зобов'язання щодо обов'язкової конвертації іноземної валюти за курсом Національного банку України.
10. Обмеження щодо перевезення та пересилання валютних цінностей.
11. Українська міжбанківська валютна біржа та її функції.
12. Механізм проведення торгів іноземною валютою на Українській міжбанківській валютній біржі.

1. Сутність, основні принципи та інструменти валютного регулювання

Валютне регулювання - це діяльність державних органів з управління обігом валюти, контролю за валютними операціями, впливу на валютний курс національної валюти, обмеження використання іноземної валюти. Валютне регулювання передбачає:

- регулювання курсу національної валюти;
- організація розрахунків в іноземній валюті;
- відкриття рахунку в іноземній валюті;
- купівля іноземної валюти;
- розрахунки по експортно-імпортних операціях;
- здійснення резидентами іноземних інвестицій;
- операції купівлі-продажу іноземної валюти готівкою;
- порядок переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
- правила переказу іноземної валюти.

Під валютними цінностями розуміють грошові знаки зарубіжних держав, а також цінні папери - платіжні документи (чеки, векселі, акредитиви сертифікати тощо) в іноземній валюті та інші цінності (благородні метали, коштовне каміння тощо).

До валютних операцій належать:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, які здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передачею заборгованості та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- операції, пов'язані з ввезенням, перерахуваннями та вивіз з території України валютних цінностей.

У практиці валютного регулювання розрізняють економічні та адміністративні інструменти валютного регулювання.

Економічні інструменти використовують ринкові закони та закономірності розвитку міжнародних взаємозв'язків. При застосуванні економічних інструментів валютного регулювання держава виступає одним з суб'єктів ринку. Економічні інструменти включають:

1. Девальвацію валюти, що передбачає дії відповідних інституційних структур, спрямовані на зниження обігового курсу валюти власної країни. Таке зниження використовується, з одного боку, для стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку, а з іншого - для підвищення конкурентоздатності та покращення торговельних позицій країни на світовому ринку.

2. Ревальвацію валюти, яка протилежна девальвації. Вона пов'язана з діями, спрямованими на підвищення курсу національної валюти. У цьому випадку метою є стримування попиту на внутрішньому ринку та стимулювання товарного імпорту та припливу інвестицій.

3. Валютну інтервенцію, яка являє собою цілеспрямований вплив центрального банку країни на валютний ринок та валютний курс, який здійснюється шляхом продажу або закупівлі банком на валютному ринку великих партій іноземної валюти. Такі операції впливають на співвідношення на валютному ринку попиту та пропозиції певної валюти й викликають кореляцію її обмінного курсу.

Валютні інтервенції активно використовуються у світовій практиці валютного регулювання, однак вони пов'язані зі значними витратами. Зокрема, валютні інтервенції здійснюються:

- за рахунок використання власних валютних резервів;
- з допомогою своп-угоди - договору з певною країною щодо отримання кредиту в валюті цієї країни, необхідній для проведення валютної інтервенції;
- за рахунок продажу цінних паперів в іноземній валюті;
- за рахунок продажу кредитних позицій країни в СДР.

4. Корекція облікових ставок Національного банку є достатньо поширеним способом впливу на курсові співвідношення. Підвищення облікових ставок НБ призводить до зростання (завдяки підвищеному попиту) курсу валюти, а скорочення - до зниження курсу. Механізм впливу процентної ставки НБ на курс валюти здійснюється через операції Національного банку з комерційними банками та іншими кредитними установами з обліку короткочасних державних зобов'язань та комерційних векселів.

Адміністративні інструменти, як правило, це законодавчо закріплені та обов'язкові для виконання норми й нормативи. Перевага цих методів полягає у тому, що вони вимагають менше матеріальних витрат, ніж економічні, при цьому ефект впливу відчувається сильніше та швидше. Однак зловживання адміністративними заходами регулювання валютного ринку часто веде до зруйнування механізмів ринкової саморегуляції, встановлення штучної рівноваги на ринку, фінансових криз та інфляції.

2. Поняття валютної політики держави та її складові

Важливим призначенням національної валютної системи є розроблення і реалізація державної валютної політики як сукупності організаційно-правових та економічних заходів у сфері міжнародних валютних відносин, спрямованих на досягнення визначених державою цілей.

Основними цілями валютної політики є:

- лібералізація валютних відносин у країні;
- забезпечення збалансованості платіжного балансу та стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний ринок;
- забезпечення високого рівня конвертованості національної валюти;
- захист іноземних та національних інвестицій у країні;
- забезпечення стабільності курсу національної валюти. Валютна політика здійснюється органами економічного управління - центральним банком, міністерством фінансів, органами валютного контролю - і проводиться як координації міжнародних економічних відносин, посилення позиції країни у боротьбі за ринки збуту, сфери вкладання капіталів тощо.

Досягнення цілей валютної політики забезпечується через законодавче регулювання валютних відносин (валютне регулювання) і контроль за виконанням установлених вимог норм і правил (валютний контроль). Тому поняття валютної політики і валютного регулювання тісно пов'язані між собою. У широкому трактуванні валютної політики валютне регулювання і контроль є, по суті, її складовими.

Валютне регулювання - це діяльність держави та уповноважених нею органів щодо регламентації валютних відносин економічних суб'єктів та їхньої діяльності на валютному ринку.

Згідно із законодавством валютне регулювання в нашій країні ґрунтується на режимі валютних обмежень:

1. Обмеження вільної купівлі та продажу іноземної валюти;
2. Регулювання переказів і платежів за кордон, вивезення капіталу, золота, національної валюти та цінних паперів, репатріації прибутку;
3. Контроль за вкладанням капіталу нерезидентів в економіку України та резидентів в економіку інших країн;
4. Здійснення валютних операцій у центральному або уповноважених банках;
5. Отримання попереднього дозволу, декларування, заборона або контроль за здійсненням окремих видів валютних операцій.

Головними засобами валютного регулювання є встановлення банкам та іншим фінансово-кредитним установам нормативів обов'язкового резервування коштів. Національний банк встановлює також порядок визначення облікової ставки та інших, процентних ставок за своїми операціями; забезпечує управління золотовалютними резервами держави, здійснює валютні інтервенції шляхом купівлі-продажу валютних цінностей на валютних ринках з метою "впливу на курс національної валюти щодо іноземних валют і на загальний попит та пропозицію грошей в Україні; згідно із законодавством України про зовнішньоекономічну діяльність та систему валютного регулювання і валютного контролю регулює імпорт та експорт капіталу; проводить операції із цінними паперами на відкритому ринку (купівля і продаж казначейських зобов'язань, власних зобов'язань НБУ й інших цінних паперів та боргових зобов'язань)..

Україна застосовує досить жорсткий режим валютного регулювання. Проте це не змогло протидіяти масовій втечі національних капіталів за кордон і суттєво збільшити надходження іноземної валюти у країну. Відплив валютних коштів з нашої країни обумовлений не поверненням експортного валютного виторгу, ненадходженням товарів і невиконанням послуг у рахунок погашення авансових платежів з імпорту, маніпулюванням цін експортної та імпортної продукції.

Для боротьби з цими негативними явищами слід посилити контроль безпосередньо за каналами відпливу капіталів та встановити, яким шляхом цей відплив здійснюється. Відомо, що розрахунки за експортно-імпортні операції між резидентами України та юридичними особами-нерезидентами провадять через кореспондентські рахунки банків. Підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України є наявність вантажної митної декларації та реєстру вантажних митних декларацій, які фактично підтверджують отримання товару в Україні.

3. Об'єкти та суб'єкти валютного регулювання

Суб'єктами валютного регулювання і місцевого контролю виступають все без винятку учасники валютних операцій:

- уповноважені банки-резиденти;
- юридичні особи-резиденти і нерезиденти;
- фізичні особи-резиденти і нерезиденти.

Об'єктом валютного регулювання і місцевого контролю України є операції резидентів та нерезидентів, фізичних юридичних осіб, пов'язані з переміщенням валюти,

зміною її власника, перерахуванням валюти зарубіжних країн, отриманням валютних коштів за товари та; і навіть зобов'язання щодо декларування валютних цінностей чи іншого майна резидентів, що є поза межами України

Органи, які проводять валютний контроль, заслуговують вимагати і від резидентів та нерезидентів повну інформацію про проведення ними валютних операцій, стані банківських рахунків в іноземній валюті у своїх повноважень, і навіть про майно, що підлягає декларуванню.

Основними контрольними функціями Національного банку України у сфері валютних відносин є:

- з'ясування умотивованості й контролю над курсом національної грошової одиниці на міжбанківському валютному ринку;
- контролю над експортно-імпортними операціями;
- контролю над порядком відкриття та проведення валютних рахунків;
- контролю над обмінними операціями із готівковою валютою;
- контролю над іноземними інвестиціями і міжнародними кредитами та інших.

Отже, майже всі операції резидентів та нерезидентів підлягають Україні валютному контролю.

4. Валюта, валютний курс, валютні цінності

Валюта - це грошові знаки іноземних держав та міжнародні розрахункові засоби

1. ВКВ (вільноконвертована валюта) - це валюта, яка без перешкод може бути конвертована на будь-яку іноземну або міжнародну валюту.

2. Частково конвертована валюта (ЧКВ) - застосовується лише для окремих операцій та обмін якої частково обмежений для окремих її власників.

3. Замкнена валюта - неконвертована іноземна валюта (це, в основному, валюта країн з тоталітарною економікою).

4. Резервна валюта - це найбільш стабільна ВКВ, в якій здійснюються міжнародні розрахунки та міжнародні кредити.

В сучасних умовах до резервних валют відносять: американський долар, японську ієну, англійський фунт стерлінгів, швейцарський франк/французький франк, євро.

Ці валюти складають майже 80 % світових валютних резервів. У світових валютних резервах на кожну валюту припадає:

- Долар США - 57%.
- Євро - 25 %.
- Японська ієна - 5 %.
- Англійський фунт стерлінгів - 4%.
- Швейцарський франк - 2 %.
- Решта - інші ВКВ.

5. Міжнародна валюта - міжнародні розрахункові засоби, колективні грошові знаки окремих регіональних угруповань. До міжнародної валюти відносять:

- СДР (спеціальні права запозичення), що використовуються у МВФ і існують як безготівкова розрахункова грошова одиниця.

- EURO, використовується в Європейському валютному Союзі (ЄВС).

Валютний курс - це ціна грошової одиниці однієї країни виражена в грошових одиницях іншої країни. Визначається шляхом котирування.

Види котирувань:

- Пряме котирування означає, що національна валюта знаходить своє вираження у грошовій одиниці іншої країни. Приклад, $1\$ = 8,0$ грн.

- Непряме котирування означає відображення національної грошової одиниці у валюті іншої країни. Приклад, 1 грн. $= 0,125\$$.

Більшість країн світу використовують при визначенні валютного курсу пряме котирування. Окремі країни світу використовують непряме котирування (СІЛА, Великобританія). До валютних цінностей відносяться:

- іноземна валюта (в т.ч. насамперед ВКВ та міжнародна валюта);
- платіжні документи в іноземній валюті (чеки, перекази, акредитиви, векселя);
- цінні папери в іноземній валюті (акції, облигації, сертифікати);
- дорогоцінні метали в сирому та переробленому вигляді за винятком ювелірних та побутових виробів та лому з них. До них відносять: золото, платина, срібло, метали платинової групи (іридій, родій, рутеній, осмій, паладій);
- коштовне каміння у сирому та переробленому вигляді за винятком ювелірних та побутових виробів та лому з них. До нього відносять: алмази, смарагди, рубіни, сапфіри, перлини, олександрити.

Валютний курс - це ціна грошової одиниці однієї країни виражена в грошових одиницях іншої країни. Визначається шляхом котирування.

5. Номінальний і реальний валютний курс

Для оцінювання темпів економічного розвитку використовують декілька розрахункових видів валютних курсів.

1. Номінальний валютний курс. Це - курс між двома валютами, тобто відносна ціна двох валют (пропозиція їхнього обміну однієї на іншу). Наприклад, номінальний валютний курс долара до фунта дорівнює 2,00 дол./ 1 фунт.

Визначення номінального валютного курсу збігається із загальним визначенням самого валютного курсу і встановлюється на валютному ринку. Він використовується у валютних контрактах і є найпростішим і базовим визначенням валютного курсу. Однак для довгострокового прогнозування він не зручний, оскільки вартість іноземних і національних валют змінюється разом зі зміною загального рівня цін у країні.

2. Реальний валютний курс. Це - номінальний валютний курс, скоригований на відносний рівень цін у своїй країні і в тій країні, до валюти якої котирується національна валюта. Реальний валютний курс є порівнянням купівельної спроможності двох валют.

Його розраховують за формулою:

$$S_r = S_n \frac{P^l}{P}, \quad (1.1)$$

де S_r — реальний валютний курс;
 S_n — номінальний валютний курс;
 P^l — індекс цін зарубіжної країни;
 P — індекс цін своєї країни.

Реальний валютний курс являє собою співвідношення споживацького кошика за рубежем, переведеного з іноземної валюти в національну за допомогою номінального валютного курсу (номінальний валютний курс, помножений на індекс цін зарубіжної країни), і ціни споживацького кошика тих самих товарів у своїй країні.

Індекс реального валютного курсу показує його зміну з поправкою на темп інфляції в обох країнах. Якщо темп інфляції у своїй країні вищий від зарубіжного, то реальний валютний курс буде вищим від номінального.

Наприклад, номінальний валютний курс гривні по відношенню до долара впав з 5,4 до 5,6 грн/дол. Ціни в США за цей самий період зросли на 0,4 %, в Україні - на 8 %. Внаслідок цього реальний валютний курс склав:

$$5,6 \times \frac{100,4}{108} = 5,21 \text{ грн./дол.},$$

тобто зріс.

3. Номінальний ефективний валютний курс. Його розраховують як співвідношення між національною валютою і валютами інших країн, зваженим відповідно частки цих країн у валютних операціях даної країни. Він виражається формулою:

$$S_n^e = \sum_i (P_n^s \times W_i), \quad (1.2)$$

де S_n^e — номінальний ефективний валютний курс;

\sum_i — знак суми показників по i країнам;

i — країна — торговельний партнер;

$P_n^s = \frac{S_{n_t}}{S_{n_0}}$ — індекс номінального валютного курсу поточного року

(S_{n_t}) порівняно з базовим роком (S_{n_0}) кожної країни — торговельного партнера;

$W_i = \frac{X_i + IM_i}{X_{total} + IM_{total}}$ — частка кожної країни в торговельному обігу

даної країни з країнами, що є головними торговельними партнерами.

Номінальний ефективний валютний курс показує усереднену динаміку руху курсу національної валюти щодо декількох валют, а також відображає зміну рівнів цін у кожній з країн.

4. Реальний ефективний валютний курс. Це номінальний ефективний валютний курс, скоригований на зміну рівня цін або інших показників витрат виробництва, який показує динаміку реального валютного курсу даної країни до валют країн - основних торговельних партнерів.

Він виражається формулою:

$$S_r^e = \sum_i (P_r^s \times W_i), \quad (1.3)$$

де S_r^e — реальний ефективний валютний курс;

$P_r^s = \frac{S_{n_t}}{S_{r_0}}$ — індекс реального валютного курсу поточного року по-

рівняно з базовим роком кожної країни — торговельного партнера.

Індекс вважається головним показником, який характеризує узагальнену динаміку курсів основних валют і на його основі прогнозуються тенденції їх розвитку.

Якщо S е/г національної валюти підвищується, то експорт стає дорожчим, його розміри скорочуються, а імпорт дешевшає, і розміри його зростають, тобто конкурентні позиції країни на світовому ринку погіршуються. Отже, є показником, що характеризує конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Розрахунки ефективних валютних курсів здійснюється за методикою МВФ, яка отримала назву моделі багатостороннього обмінного курсу. Вона передбачає виконання таких кроків:

1) вибір базового року, до якого будуть перераховуватись усі індекси валютних курсів;

2) вибір способу усереднення валютного курсу за рік;

3) визначення країн - головних торговельних партнерів певної держави;

4) визначення частки кожної з них у торговельному обороті цієї країни;

5) розрахунок індексів середньорічних обмінних курсів національної валюти до валют країн - головних торговельних партнерів по відношенню до базового року;

6) зважування їх за часткою цих країн у торговельному обороті даної країни.

За своєю природою ефективні валютні курси є розрахунковими.

6. Порядок придбання і використання валюти, здійснення розрахунків в іноземній валюті

Підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України при розрахунках з нерезидентами за торговельними операціями є такі документи:

- договір з нерезидентом, оформлений відповідно до законодавства України;
- вантажна митна декларація, якщо товар ввезено на територію України (вантажні митні декларації, за якими здійснюється митне оформлення тимчасово ввезених вантажів із зобов'язанням про їх зворотне вивезення, не є підставою для купівлі іноземної валюти);
- документи, передбачені при документарній формі розрахунків (акредитив, інкасо);
- довідка державної податкової адміністрації (інспекції), в якій резидент зареєстрований як платник податків, із зазначенням інформації про основний поточний рахунок резидента в гривнях і поточний рахунок в іноземній валюті, який визначений резидентом як рахунок, з якого здійснюються всі перерахування з метою виконання зобов'язань резидента перед нерезидентом.

Придбання іноземної валюти здійснюється через уповноважені банки. З цією метою підприємство подає заявку у вказаний банк, що містить такі дані

- повна назва підприємства;
- адреса, телефон (факс);
- ПІБ працівника, уповноваженого приймати рішення про здійснення операції;
- назва, МФО банку;
- номер валютного рахунка;
- мета використання валюти;
- сума купованої іноземної валюти;
- курс на дату купівлі і сума в гривнях;
- сума комісійної винагороди банку за придбання іноземної валюти.

Резиденти, які купують іноземну валюту через уповноважені банки для забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентами, зобов'язані здійснювати перерахування таких сум протягом 5 робочих днів з моменту зарахування таких сум на валютні рахунки резидентів. Порушення резидентами термінів призводить до стягнення пені за кожен день прострочення у розмірі 0,3 % від суми не отриманої виручки

Юридичним особам-резидентам та розташованим на території України представництвам юридичних осіб-нерезидентів використання готівкової іноземної валюти з власних поточних рахунків дозволяється :

1. Для забезпечення витрат працівників юридичних осіб-резидентів чи представництв юридичних осіб-нерезидентів, які повністю або частково здійснюють підприємницьку діяльність нерезидента на території України (далі - постійні представництва юридичних осіб-нерезидентів), на відрядження за кордон (оплата добових, витрат, пов'язаних з найманням житлового приміщення (оплатою готелю) та бронюванням місць у готелях, транспортних та інших витрат за кордоном здійснюється згідно з чинним законодавством України про відшкодування витрат на відрядження за кордон),

2. Для забезпечення витрат працівників іноземних дипломатичних, консульських, торговельних та інших офіційних представництв, міжнародних організацій та їх філій, які користуються імунітетом та дипломатичними привілеями, представництв юридичних осіб-нерезидентів, які не здійснюють підприємницької діяльності, на відрядження за кордон (оплата витрат, пов'язаних з найманням житлового приміщення (оплатою готелю) та бронюванням місць у готелях, транспортних та інших витрат за кордоном здійснюється згідно з кошторисом).

3. Для забезпечення експлуатаційних витрат юридичних осіб-резидентів або постійних представництв юридичних осіб-нерезидентів, які мають власні транспортні

засоби (орендують, фрахтують) для виконання рейсів за кордон (оплата пального, лоцманських послуг, аеронавігаційних послуг, митних та дорожніх зборів, стоянки тощо).

4. Для оплати праці працівників-нерезидентів, які працюють в Україні за контрактом (з юридичною особою-резидентом чи представництвом юридичної особи-нерезидента).

5. Для виконання статутної діяльності представництва Бюро міжнародної організації з міграції, в тому числі для покриття витрат, пов'язаних із забезпеченням виїзду мігрантів на батьківщину (купівля мігрантам квитків, оплата їх проживання в готелях та харчування в країнах, через які вони прямують транзитом, сплата підйомних тощо), за рахунок коштів, що надійшли від нерезидентів на рахунок зазначеного бюро.

6. Для виконання зобов'язань, передбачених ст. 116-119 Кодексу торговельного мореплавства, згідно з контрактом (угодою) на здійснення агентських послуг щодо виплат морським агентом (юридичною особою-резидентом) готівкової іноземної валюти та/або дорожніх чеків міжнародних платіжних систем у вільно конвертованій валюті на експлуатаційні потреби капітану судна, що належить (зафрахтоване) судовласнику-нерезиденту (в тому числі на оплату праці членів екіпажу, репатріацію моряків із судна, яке знаходиться в порту України, тощо).

7. Для відшкодування фізичним особам втрат у разі виникнення рекамацій, форс-мажорних обставин, що призвели до невиконання юридичною особою-резидентом (або постійним представництвом юридичної особи-нерезидента), яка надає послуги з оплатою в іноземній валюті відповідно до чинного законодавства України, зобов'язань перед фізичною особою, яка сплатила в іноземній валюті вартість послуги.

Використання на території України готівкової іноземної валюти як засобу платежу або як застави дозволяється у разі відсутності у фізичних осіб - нерезидентів чи резидентів, а також повноважних представників юридичної особи нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності коштів у грошовій одиниці України і неможливості здійснення валютообмінної операції через пункт обміну іноземної валюти.

7. Система валютного контролю

Органами валютного контролю в Україні є Кабінет Міністрів України, Національний банк України та інші органи.

Головним органом, що здійснює валютний контроль на території України, є Національний банк України. НБУ надане право здійснювати контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених до компетенції інших державних органів, та забезпечувати виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю.

Державна податкова адміністрація України здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, які провадяться резидентами і нерезидентами на території України.

Держкомзв'язок України контролює додержання правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України, а Державна митна служба України - додержання правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Уповноважені банки також здійснюють контроль за валютними операціями, що провадяться резидентами і нерезидентами через ці банки. До компетенції уповноважених банків відносять запобігання ними проведенню резидентами і нерезидентами незаконних валютних операцій та/або інформування уповноваженими банками у випадках та в порядку, встановленому законодавством, відповідних державних органів про порушення резидентами і нерезидентами валютного законодавства та додержання ними актів органів валютного контролю.

Чинне законодавство України передбачає різні види юридичної відповідальності службових осіб та громадян, винних у порушенні правил про валютні операції: кримінальну,

8. Види валютних операцій

Валютні операції - це угоди, пов'язані з купівлею-продажем валюти і платіжних документів в іноземній валюті, з використанням їх як платіжних та розрахункових засобів у міжнародних відносинах.

Існують різні види валютних операцій. Їх класифікація базується на тому, що іноземна валюта може використовуватися як об'єкт (специфічний товар), так і відповідний інструмент, зокрема платіжний, розрахунковий, кредитний тощо, для обслуговування різних економічних операцій, у т. ч. торгових та неторгових.

Таблиця. ОСНОВНІ ВИДИ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Види операцій	Зміст операцій
Депозитні	Короткострокові (від 1 дня до 1 року) операції з розміщення грошових коштів в іноземних валютах під визначений відсоток з метою одержання прибутку
Конверсійні	Операції між агентами валютного ринку з обміну визначеної кількості валют однієї країни на валюту іншої країни за узгодженим курсом на визначену дату
Арбітражні	Операції, орієнтовані на отримання прибутку через різницю валютних курсів або відсоткових ставок
Спот	Поточні конверсійні операції, що передбачають поставку валют на 2-й робочий день з дня укладання угоди
Форвардні	Операції з обміну валюти за узгодженим курсом
Ф'ючерсні	Термінові операції, що передбачають торгівлю стандартними контрактами, в яких регламентовані сума, метод розрахунку і термін
Опціонні	Передбачають право купити чи: продати валюту в майбутньому за курсом зафіксованим на час укладання угоди, але з незафіксованою датою поставки валюти протягом визначеного періоду
Своп	Операції, що поєднують купівлю-продаж на умовах термінової поставки з одночасною контругодою на визначений термін з тими ж валютами

Система валютних операцій, сполучена з валютними ризиками, - небезпекою валютних втрат внаслідок змін валютних курсів.

Методом часткового зниження валютних ризиків є хеджування - страхування валютних ризиків шляхом укладання строкових угод на поставку валюти в майбутньому за узгодженою ціною.

9. Зобов'язання щодо обов'язкової конвертації іноземної валюти за курсом Національного банку України

Торгівля іноземною валютою на території України резидентами і нерезидентами — юридичними особами здійснюється через уповноважені банки та інші кредитно-фінансові установи, які одержали ліцензію НБУ на торгівлю іноземною валютою.

Здійснювати операції на міжбанківському валютному ринку України можуть тільки суб'єкти цього ринку, до яких належать:

- Національний банк України;

- уповноважені банки — комерційні банки України, які мають ліцензію НБУ на здійснення операцій з валютними цінностями;

- інші фінансово-кредитні установи — резиденти (страхові, інвестиційні, дилерські та інші компанії), які мають ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій;
- юридичні особи, які уклали з уповноваженими банками агентські угоди на відкриття пунктів обміну іноземних валют;
- кредитно-фінансові установи — нерезиденти (в тому числі іноземні банки), які одержали індивідуальний дозвіл НБУ.

Крім того, до структури міжбанківського валютного ринку входять також валютні біржі, валютні відділення товарних і фондових бірж, які мають відповідний дозвіл на торгівлю іноземною валютою.

Після зарахування суми валюти, яка надійшла, банк повинен не пізніше наступного дня сповістити про це власника рахунку.

Протягом 5-ти банківських днів обов'язковий продаж здійснюється за дорученнями клієнта уповноваженому банку. Якщо протягом указанного терміну доручення не надійшло, то на шостий робочий день обов'язковий 50-відсотковий продаж здійснюється уповноваженим банком у примусовому порядку.

Уповноважений банк також самостійно протягом 5-ти банківських днів здійснює продаж тих валютних надходжень на адресу резидента, які згідно з нормативними документами НБУ підлягають продажу в повному обсязі на міжбанківському валютному ринку України, а саме:

валюти, отриманої резидентом на території України без індивідуальної ліцензії НБУ на використання готівкової ВКВ як засобу платежу на території України;

- валюти, купленої на міжбанківському валютному ринку України, для виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентом, у разі, коли ці кошти повернулися назад від нерезидента.

Гривні, одержані від продажу валюти, мають бути зараховані на розрахунковий рахунок клієнта протягом 2-х робочих днів з моменту зарахування певних сум на баланс банку.

Окрім обов'язкового продажу резидентами іноземної валюти, в разі потреби клієнти можуть і добровільно продавати (а банки, відповідно, купувати) ті кошти, які залишаються на валютних рахунках у розпорядженні їхніх власників.

Уповноважені банки можуть продавати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за заявками клієнтів підприємницької діяльності, страхових і туристичних організацій, підприємств, які здійснюють продаж квитків на міжнародні пасажирські перевезення, підприємствам зв'язку і телекомунікацій, транспортним організаціям, державним патентним відомствам тощо.

Необхідними умовами для придбання клієнтами уповноважених банків іноземної валюти в Україні є:

- відповідним чином оформлений контракт на імпорт товарів, робіт чи послуг;
- документи, що свідчать про правомірність переказування за кордон прибутку, отриманого іноземним інвестором від іноземних інвестицій в Україні;
- документи відносно руху капіталу, проліцензовані НБУ;
- документи, що свідчать про правомірність купівлі іноземної валюти для погашення і обслуговування резидентом кредиту, одержаного в іноземній валюті у встановленому порядку від нерезидента або в уповноваженому банку.

10. Обмеження щодо перевезення та пересилання валютних цінностей

Перелік товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 № 436 (зі змінами), а саме:

1) перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;

- 2) перелік товарів, зовнішньоекономічні операції з якими підлягають ліцензуванню;
- 3) перелік лісоматеріалів та пиломатеріалів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 4) перелік товарів, які є об'єктами застосування заходів нагляду або регіонального нагляду за імпортом в Україну;
- 5) перелік культурних цінностей, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 6) перелік дослідних сортів рослин, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 7) перелік товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації під час переміщення через митний кордон України;
- 8) перелік продуктів лову та харчової продукції з них українського походження, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 9) перелік товарів військового призначення та подвійного використання, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 10) перелік валютних цінностей, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України;
- 11) перелік товарів, на які встановлено обмеження під час проведення зовнішньоекономічних операцій з реекспорту;
- 12) перелік товарів, які під час переміщення через митний кордон України підлягають оцінці відповідності згідно з вимогами технічних регламентів.

Обмеження щодо ввезення на митну територію України та вивезення за межі митної території України валютних цінностей, а також порядок переміщення їх через митний кордон України, у тому числі особливості декларування валютних цінностей (зокрема, визначення граничних сум валютних цінностей, які підлягають письмовому або усному декларуванню затверджені постановою Правління Національного банку України від 27.05.2008 № 148 «Про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України» відповідно до з яким фізична особа має право ввозити в Україну та вивозити за межі України готівку в сумі, що не перевищує в еквіваленті 10 000 євро, без письмового декларування митному органу.

11. Українська міжбанківська валютна біржа та її функції

Валютна біржа була організована в 1992 р. як госпрозрахунковий підрозділ НБУ з метою упорядкування операцій купівлі-продажу іноземної валюти. В 1993 р. після прийняття постанови Правління НБУ "Про Українську міжбанківську валютну біржу" вона була реорганізована в Українську міжбанківську валютну біржу (УМВБ).

Основними функціями валютної біржі є організація торгів і укладання угод з купівлі-продажу іноземної валюти з членами біржі, здійснення котирування поточного ринкового курсу гривні, визначення поточних курсів іноземних валют по відношенню до гривні, організація операцій НБУ щодо регулювання курсу національної валюти, проведення розрахунків в іноземній валюті згідно з укладеними на біржі угодами.

Членами біржі можуть бути тільки банки, фінансові установи та спеціалізовані брокерські контори, що мають ліцензію НБУ на ведення валютних операцій. Національний банк України та засновники, що мають ліцензії НБУ на ведення валютних операцій, вважаються членами біржі за статусом.

Члени біржі укладають угоди на біржі лише від свого імені за власний рахунок або за рахунок клієнтів та за їх дорученням. Вони здійснюють операції на біржі через своїх представників — дилерів, які не можуть проводити операції на біржі від свого імені та за свій рахунок. Кожен із членів біржі має право для участі в торгах акредитувати не більше чотирьох представників-дилерів. За кожну укладену угоду з купівлі-продажу валюти

учасники торгів сплачують комісійні в гривнях при продажу валюти та у валюті при її купівлі.

Члени валютної біржі зобов'язані своєчасно виконувати вимоги зо угодами, укладеними на біржових торгах, а також надавати необхідну інформацію про свою діяльність на вимогу дирекції біржі.

12. Механізм проведення торгів іноземною валютою на Українській міжбанківській валютній біржі

Біржові торги на валютній біржі проводяться відповідно до статуту біржі, а також законодавства України, що регулює проведення валютних операцій. Валютна біржа є закритою. Участь у торгах мають право брати її засновники, а також організації, які є членами біржі.

Учасникам торгів дозволено здійснювати операції двох видів:

- від свого імені і за дорученням клієнтів;
- від свого імені і за власні кошти.

Проведення торгів і визначення поточних курсів валют до гривні здійснює уповноважений співробітник біржі, якого називають курсовим маклером. У торговельний зал біржі допускаються тільки дилери та співробітники біржі, які беруть участь в торгах. Інші допускаються до торгового залу лише з дозволу дирекції біржі.

До початку торгів дилери повинні подати курсовому маклеру заявки на купівлю-продаж валюти, які мають містити інформацію про мету використання валюти, номер контракту, для оплати якого купується валюта (якщо виконується заявка клієнта), максимальний курс купівлі чи мінімальний курс продажу.

Необхідною умовою участі в торгах є також попереднє зарахування потрібної суми коштів на відповідні рахунки. Не пізніше ніж за годину до початку торгів члени біржі повинні подати виписки зі своїх кореспондентських рахунків у кліринговому банку УМВБ про наявність коштів для проведення операцій з купівлі-продажу.

Біржові торги проводяться в формі аукціону. Початковий курс на торгах встановлюється на рівні, зафіксованому на попередніх торгах. Заявки на купівлю формують попит, заявки на продаж - пропозицію. Якщо пропозиція валюти перевищує попит, курс знижують, у протилежному разі - курс валюти підвищують. При цьому можуть прийматись додаткові заявки на купівлю-продаж валюти. При пониженні курсу приймають лише заявки на зменшення суми продажу валюти або на збільшення суми купівлі валюти. При зростанні курсу валюти приймають заявки на збільшення суми продажу чи на зменшення суми купівлі валюти. Якщо відхилення курсу від початкового більше від встановленого біржовим комітетом, торги можуть бути припинені до прийняття відповідного рішення.

Момент, коли досягається рівновага між обсягами заявок на купівлю і на продаж, називається фіксингом. Курс іноземної валюти, який встановлюється при цьому, стає єдиним курсом укладання угод і здійснення розрахунків за угодами на цих торгах.

Коливання курсу української грошової одиниці обмежуються валютним коридором і операціями Національного банку України, який з метою стабілізації курсу гривні може проводити валютні інтервенції - пропонувати валюту для продажу або купувати її в учасників торгів.

Українська міжбанківська валютна біржа має ряд філій, зокрема Дніпропетровську, Харківську, Львівську, Донецьку. Серед філій найбільшу частку в торгівлі валютою має Дніпропетровська. Основний обсяг валютних операцій на УМВБ припадає на 10-15 найпотужніших банків, які здійснюють більшу частину операцій, пов'язаних із обслуговуванням зовнішньоекономічних зв'язків і внутрішнього валютного обороту.

Основними функціями валютної біржі є організація торгів і укладання угод з купівлі-продажу іноземної валюти з членами біржі, здійснення котирування поточного ринкового

курсу гривні, визначення поточних курсів іноземних валют по відношенню до гривні, організація операцій НБУ щодо регулювання курсу національної валюти, проведення розрахунків в іноземній валюті згідно з укладеними на біржі угодами.

Членами біржі можуть бути тільки банки, фінансові установи та спеціалізовані брокерські контори, що мають ліцензію НБУ на ведення валютних операцій. Національний банк України та засновники, що мають ліцензії НБУ на ведення валютних операцій, вважаються членами біржі за статусом.

Члени біржі сплачують вступні, щорічні членські внески та внески до страхового фонду біржі. Для прийому в члени біржі потрібно мати рекомендацію двох засновників та подати певні документи, серед яких завірений аудитором річний фінансовий звіт. Комерційні банки для прийому в члени біржі повинні не менш як рік мати ліцензію на ведення валютних операцій і здійснювати валютні операції. При цьому вони повинні виконувати вимоги щодо мінімальної кількості клієнтів, які перебувають на валютному обслуговуванні, та щодо залишків на валютних рахунках. Для вступу в члени біржі комерційний банк повинен обов'язково мати кореспондентські відносини з кількома першокласними банками світу. Рішення про прийняття в члени біржі приймається 2/3 загальної кількості голосів членів біржового комітету.